

סילבוס

שם הקורס:	חקר התרבות העממית – אמונה, טקס, סיפור, זהות
מספר הקורס:	169-1-0012 (סמ' ב - 169-1-0192)
סטטוס:	שיעור חובה בפולקלור/בחירה כללי שנתי יום ב, 16–18
שם המרצה:	פרופ' יובל הררי
שעת קבלה:	יום ג, 15–16

תיאור הקורס

תרבות עממית, כלומר תרבות המגדירה ומבטאת זהות קולקטיבית, רווחת בכל קבוצה בעלת זהות משותפת: משפחה, כיתה, חוג חברתי, שותפים למקצוע, שותפים לתחביב, מועדון אוהדים, לאום, מדינה. כולנו נוטלים חלק ברשתות שונות של תרבות עממית, כזו הצומחת מלמטה, מעצבת אותנו ושב ומתעצבת על ידינו. היא מתבטאת במגוון רחב של ערכים, סמלים, אמונות ויצירות מסוגים שונים ומז'אנרים מגוונים. יסודו של חקר התרבות העממית (הפולקלור) באמצע המאה התשע-עשרה. מאז עבר המחקר הפולקלוריסטי תהפוכות רבות כשהוא חותר את דרכו בין תיאוריות ספרותיות, חברתיות ואנתרופולוגיות. הקורס יתחקה אחר המגמות העיקריות בחקר התרבות העממית והכלים המרכזיים שפותחו לשם ניתוחה והבנתה. נשלב בין עיון במאמרים בפולקלוריסטיקה ובין דיון צמוד בסוגיות הנוגעות לאמונות, טקסים וסיפורים עממיים ונעמוד על הקשר שבין היצירה העממית ובין זהותה של הקבוצה היוצרת.

פרשיות לימוד

- דימוי הפולקלור ודימוי הפולקלוריסטיקה
- הגדרות (1) – אסכולות וז'אנרים
- חקר התרבות העממית – מקורות ועמדות. רפואה עממית: טקסט-שדה, אמי-אתי (emic-etic)
- חקר התרבות העממית – מקורות מתלכדים: לילית רוצחת התינוקות
- נדידה, ניכוס, סיגול – אויקוטיפים תרבותיים
- סיגול וזהות אתנית. סיגול בתחום
- סיגול וזהות דתית. מה עושה הליוס (אל השמש) בבית הכנסת?
- הגדרות (2) – האסכולה ההקשרית: פולקלור כתקשורת (אמנותית)
- הדיבוק כמקרה מבחן – טקסט, טקס, קונטקסט
- פולקלור והיסטוריוגרפיה
- תרבות "עממית", תרבות "עלית", תרבות "פופולרית"
- תרבות עממית ותרבות קנונית – הקנוניזציה של המקרא וסיפורי התורה
- המבחן המקראי של החשודה בניאוף – עממי או כהני? כישוף או דת?
- המבחן המקראי של החשודה בניאוף – וריאציות רבניות ומאגיות
- החוקר והשדה – מבט אחרון ופרידה

דרישות אקדמיות והרכב הציון

- חובת נוכחות בשיעורים
- השתתפות פעילה בשיעורים – 10 אחוזים
- הגשת 6 דיווחי קריאה על מאמרים (3 בכל סמסטר) – 30 אחוזים
- בחינה מסכמת (ציון עובר = 60) – 60 אחוזים

ביבליוגרפיה

1. יורם ברונובסקי, 'אוי הפולקלור, הפולקלור', ביקורת תהיה, ירושלים 2006, עמ' 62–64.
2. גלית חזן-רוקם, 'על חקר התרבות העממית: הקדמה', תיאוריה וביקורת 10 (1997), עמ' 5–9.
3. דינה שטיין, מימרה, מגיה, מיתוס: פרקי דר' אליעזר לאור מחקר הספרות העממית, ירושלים 2004, עמ' 9–15 (לבירור המושג 'עממי' [פולקלוריסטי]).
4. דב נוי, 'פולקלור – הגדרה ותיחום', בתוך: ת' אלכסנדר (עורכת), עד עצם היום הזה, גבעתיים 1993, עמ' 17–38.
5. דן בן-עמוס, 'מגמות חדשות בחקר הפולקלור', הספרות 20 (1975), עמ' 1–7.
6. יוסף טובי, 'ספרי הרפואה של יהודי תימן', מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי-יא-יב (תשמ"ט-תש"ן), עמ' 102–120.
7. יורם בילו, 'מקומו של השד בהסברי מחלות ובעיות אצל יוצאי מרוקו בארץ', מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי ב (תשמ"ב), עמ' 108–123.
8. J. Naveh and S. Shaked, *Amulets and Magic Bowls*, Jerusalem 1985, pp. 104-122, 188-197.

9. עלי יסיף, סיפורי בן סירא בימי הביניים, ירושלים תשמ"ה, עמ' 63–71, 231–234.
10. גרשם שלום, 'לילית', בתוך: הנ"ל, שדים רוחות ונשמות (בעריכת א' ליבס), ירושלים תשס"ד.
11. לאורי הונקו, 'ארבע צורות של הסתגלות למסורת', מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי ג (תשמ"ג), עמ' 139–156.
12. גלית חזן רוקם, 'חקר תהליכי התמורה בסיפור העממי', מחקרי ירושלים בפולקלור ג (תשמ"ג), עמ' 129–137.
13. תמר אלכסנדר-פריזר, מעשה אהוב וחצי: הסיפור העממי של יהודי ספרד, ירושלים 1999, עמ' 45–58 ('הספרות העממית כביטוי של זהות אתנית').
14. תמר אלכסנדר, 'חנינת אללה: נוסח יהודי תימני של סיפור סינדרלה ומקבילותיו', פעמים 53 (תשנ"ג), עמ' 124–148.
15. חננאל מאק, 'ייחודו של גלגל המזלות מבית הכנסת בציפורי ומדרשים מארץ-ישראל', קתדרה 88 (תשנ"ח), עמ' 39–56.
16. מרדכי מרגליות (מהדיר), ספר הרזים: ספר כשפים יהודי מתקופת התלמוד, תל אביב תשכ"ז, עמ' IX–XVII (הקדמה) + הרקיע הרביעי.
17. דן בן-עמוס, 'הגדרת הפולקלור בהקשר התרבות', הספרות 4 (1973), 416–426.
18. גדליהו נגאל, 'ה"דיבוק" במיסטיקה היהודית', דעת 4 (תש"ס), עמ' 75–101.
19. יורם בילו, 'הדיבוק ביהדות: הפרעה נפשית כמשאב תרבותי', מחקרי ירושלים במחשבת ישראל ב (תשמ"ג), עמ' 529–563.
20. רחל אליאור, 'הדיבוק: בין העולם הנגלה לעולם הנסתר – קולות מדברים, עולמות שותקים וקולות מושקעים', בתוך: י' עמיר (עורך), דרך הרוח: ספר יובל לאליעזר שביד, הוצאת האוניברסיטה העברית בירושלים, ירושלים תשס"ה, כרך ב, עמ' 499–536.
21. עלי יסיף, 'אגדה והיסטוריה: היסטוריונים קוראים באגדות עבריות מימי הביניים', ציון סד (תשנ"ט), עמ' 187–220.
22. משה רוסמן, 'אמנות ההיסטוריה ושיטות הפולקלור', ציון סה (תש"ס), עמ' 209–217.
23. אסתר ורברט כהן, 'תרבות עממית ותרבות עילית: אשליית הניגודים', בתוך: ב"ז קדר (עורך), התרבות העממית, ירושלים תשנ"ו, עמ' 13–30.
24. עודד היילברנר, 'מי מפחד מתרבות פופולרית: השימוש והניצול לרעה של מהלך תרבותי במערב ובישראל', אלפיים 27 (תשס"ד), 235–265.
25. עלי יסיף, 'הספר העממי – פולקלור או תרבות פופולארית', מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי א (תשמ"א), עמ' 127–133.
26. יאיר הופמן, סוגיות בביקורת המקרא, הוצאת האוניברסיטה המשודרת, תל אביב תשנ"ז, עמ' 9–56.
27. הרמן גונקל, אגדות בראשית: מבוא לספר בראשית; ספרות המקרא, ירושלים תשנ"ח, עמ' 71–119 (התפתחות אגדות בראשית במסורת שבעל-פה; האוספים הקדומים E-J; המקור הכהני והעריכה הסופית).
28. יעקב ליכט, 'בדיקת הסוטה כאורדל', בתוך: מחקרים במקרא, יוצאים לאור במלאת מאה שנה להולדתו של מ"ד קאסוטו, ירושלים תשמ"ז, עמ' 173–179.
29. עולם התנ"ך (הוצאת דודזון-עתי), ספר במדבר, פרק ה, עמ' 38–43.
30. משה הלברטל, מהפיכות פרשניות בהתהוותן: ערכים כשיקולים פרשניים במדרשי הלכה, ירושלים תשנ"ז, עמ' 94–112.
31. יובל הררי, 'מגילת אחימעץ ותרבות הכישוף היהודית: הערה על מבחן הסוטה', תרביץ עה (תשס"ו), עמ' 185–202.
32. יורם בילו, 'חקר התרבות העממית בעידן הפוסט מודרני: סיפור אישי', תיאוריה וביקורת 10 (1997), עמ' 37–54.
33. אורי שוורצמן, רופא לבן אלים שחורים, תל אביב 2007.